

KNJIŽEVNOST

Tatjana Kikec (urednica):

Pomurje: Geografski pogledi na pokrajino ob Muri

Murska Sobota 2009: Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja, 263 strani, 40 preglednic, 124 slik, ISBN 978-961-269-031-1

Ob 20., jubilejnem zborovanju slovenskih geografov v Pomurju sta Zveza geografov Slovenije in Društvo geografov Pomurja izdali geografsko monografijo o Pomurju, »... o pokrajini ob Muri, reki, ki ločuje in hkrati povezuje Prekmurje in Prlekijo, reki, ki daje pokrajini ob svojem toku svojstven pečat...«, kot je v uvodni besedi zapisala Tatjana Kikec, urednica vzorno urejene, tehnično zgledne in vsebinsko zelo zanimive ter kvalitetne publikacije. Glede na to, da je avtocestna povezava obe pokrajini še bolj približala in funkcionalno tesneje povezala ter prepletla, sta tako zborovanje kot publikacija časovno zelo dobrodošla, na eni strani kot ogledalo dosedanjemu regionalnorazvojnemu stanju in procesom ter na drugi strani kot osnova bodočim razvojnim dogajanjem praktično na vseh področjih, ki jih geografija vključuje v svoja raziskovanja.

Pomurje, za katero številne ugotovitve v tej publikaciji kažejo že tradicionalno razvojno zaostajanje za drugimi slovenskimi regijami in s tem seveda tudi za slovenskim povprečjem, ima kljub odročnemu, obrobnemu in obmejnemu položaju tudi številne in kakovostne naravne in druge možnosti za ustrežnejši in skladnejši gospodarski in regionalni razvoj. O tem se v času gospodarske krize, ki jo spremlja propadanje največjega slovesnega industrijskega delodajalca Mure, bolj malo piše in govori. Medtem ko je govora o prekvalifikacijah in dinamiki prezaposlovanja, seveda ni povedano, kje v regiji in kako naj bi nezaposlena, v slovenskem okviru tudi podpopovprečno kvalificirana delovna sila, iskala svoje eksistenčne možnosti. Morda v priložnostnem delu na kmetijah v avstrijskih sosednjih območjih, ki so v Avstriji na dnu razvojne lestvice? Pri tem je neresno sklicevanje na drobno posestno lastništvo, ki že

stoletja nazaj ni moglo preživljati svojega prebivalstva in ga je s trebuhom za kruhom sililo v tujino. Še vedno pa ima Pomurje središnji položaj med manj razvitimi regijami sosednjih držav, ki bi ga že zdavnaj lahko izkoristilo za svojo središčno funkcijo v širšem prostoru. Osnovni razvojni potenciali izhajajo predvsem iz vsake regije same, vključno s »pametjo« in pridnimi »delovnimi rokami«, ki pa so na žalost v tem primeru zaradi izseljevanja gradile in razvijale v Ljubljani, drugod po Sloveniji in na tujem.

Pomurja in še posebej Prekmurja pa nismo pozabili slovenski geografi. Čeprav so še pred desetletjem tekle tudi žolčne debate o upravičenosti pomurske regije, ki jo je iz povsem praktičnih funkcionalnih razlogov zagovarjala večina slovenskih geografov na čelu z velikim ljubiteljem celotne regije akademikom S. Ilešičem. Temu pritruje tudi vsebina uvodnega prispevka M. M. Klemenčiča z naslovom »Geografska (ne)enotnost Pomurja«. Zaradi posebnosti ter pokrajinske in ekonomske, socialne in še posebej kulturne (v najširšem pomenu) enotnosti je Prekmurje leta 1956 gostilo eno od prvih strokovnih srečanj slovenskih geografov, referati so bili objavljeni leta 1959 v posebnem zborniku. Nerazvitost, agrarna in splošna gospodarska problematika (problematičnost) ter s tem soodvisna prenaseljenost, sezonske in stalne selitve, depopulacija ter deagrarizacija in narodnostna problematika so bile potem desetletja dolgo v ospredju geografskih proučevanj. Tradicionalna ljubezen in navezanost Prekmurcev na svojo pokrajino je značilna tudi za L. Olasa, nedvomno najbolj zagretega preučevalca in najbolj plodnega geografskega pisca o Prekmurju, še posebej o njegovi prebivalstveni in socialni problematiki. O tem je seznanjal tudi širšo domačo in mednarodno geografsko javnost. Tudi dolgoletni srednješolski geografski raziskovalni tabori v različnih, praviloma narodnostno mešanih naseljih Prekmurja, ki jih je organiziral Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, je skupaj s V. Klemenčičem strokovno največkrat vodil Olas. Podoben strokovni odnos je Olas gojil do Porabskih Slovencev, do njihovih problemov in njihove pokrajine. Rezultati geografskih preučevanj so bili objavljeni v številnih elaboratih in poročilih, seznanjanje z njimi pa je lahko abeceda za razumevanje tudi sedanje regionalnorazvojne problematike Prekmurja.

V monografiji so predstavljeni »... izbrani ključni problemi regije in s tem postavljeni temelji nadaljnjim raziskavam ...«, pravi urednica v svojem uvodu h knjigi. S kakovostnimi, problemsko usmerjenimi vsebinami knjige je bil ta namen nedvomno dosežen, pa čeprav nekatera vitalna področja niso obravnavana, kot v javnosti večkrat izpostavljeni turizem, kmetijska predelava, industrija, naselja in marsikaj tudi iz nadvse aktualne in pereče demogeografske problematike. Vsem prispevkom je skupna aktualnost, ocena stanja in procesov ter pogled v bodočnost. V tem je ta knjiga nedvomno dragocena za preučevanje, reševanje in načrtovanje prostorske problematike, ne le z vidika geografske temveč tudi drugih strok in predvsem prakse.

Preden se ozremo na izredno aktualne probleme naravnega okolja, je treba omeniti zanimiv drugi pregledni uvodni prispevek J. Zupančiča »Etnična in politična podoba ozemlja med Muro in Rabo« z izpostavljeno problematiko narodnostnih manjšin in s tem povezanim prekretnim sodelovanjem. Tretji uvodni prispevek »Podnebne spremembe in razvoj Pomurja« je pretežno informativnega značaja o gospodarskem, družbenem in kulturnem pomenu vodnih virov in o programu ukrepov za njihovo prilagoditev podnebnim spremembam. »Pomurje je zato pred izzivom učinkovite prilagoditve podnebnim spremembam« pravi avtor M. Bricelj. Reliefno si Prekmurje predstavljamo kot mestoma vlažen ravninski svet, ki se na severu skoraj neopazno vzpenja na pleistocensko teraso in reliefno nekoliko bolj dinamično Goričko, za katero sta B. Komac in M. Zorn ugotavljala vpliv plazovitosti na razvoj reliefa. Z enim od prvih poskusov kvantitativnega ugotavljanja pomena plazovitosti pri nas sta ugotovila, da so pobočni procesi v gričevnatih pokrajinah Pomurja tudi v sodobnosti verjetno najpomembnejši preoblikovalni dejavniki reliefa. Spreminja se tudi podnebje, kar ugotavlja D. Ogrin v svojem prispevku »Slabitev celinskih podnebnih značilnosti v zadnjih desetletjih«. P. Frantar piše o posledicah manjših količin padavinskih voda ter o potrebnih ukrepih v zvezi s tem, L. Globevnik pa o vplivih človekovih posegov na reko Muro s prikazom projekta BIOMURA za varstvo biotske pestrosti in mokrišč ter zaščite kakovosti in količine vodnih virov. Problematiko naravnega okolja zaključuje B. Repe s prispevkom o degradaciji prsti, podrobno prikazano za Mursko Soboto, z ugotovitvijo, da »... trajne spremembe rabe tal, ki vodijo v pozidavo prsti in preprečitev opravljanja njihovih temeljnih funkcij, predstavljajo naj-

bolj problematično obliko degradacije ...«. Če to velja za razvojno problematično Pomurje, koliko bolj še za mnogo razvitejše dele Slovenije!

Na začetku prikaza družbenogeografske problematike T. Cunder v prispevku »Pomursko kmetijstvo in njegove razvojne možnosti« ugotavlja, da ima Pomurje še vedno pretežno agrarni značaj, da se ubada s številnimi strukturnimi problemi, ki se prepočasi rešujejo. O ekoremediacijah, pretežno na lokalni ravni v Pomurju, razmišlja A. Vovk Korže. Glede na to, da je »Razvojna vloga Krajinskega parka Goričko«, kot je naslov prispevka avtorjev P. Gostinčar, B. Jerebic, J. Kozina, B. Lampič. K. Peternejl in J. Tiran, ena najbolj vročih prekmurskih regionalnorazvojnih tem, so rezultati obsežne ankete o razvojnih omejitvah in razvojnih možnostih prinesli vsekakor pomembne ugotovitve o naravni in kulturni edinstvenosti območja kot ustreznem potencialu za različne oblike turistične dejavnosti. Po 2. svetovni vojni se je prebivalstvo Pomurja stalno zmanjševalo, njegova današnja starostna sestava pa kaže tudi v prihodnje na podobne trende, ugotavlja A. Jakoš. D. Josipovič pa obravnava vprašanja števila Romov v Prekmurju, njihove opredelitve ob popisih 1991 in 2002 v Prekmurju, njihovo disperznost in problem zaščite kulturne pokrajine »romskih« naselij.

Naselja kot najbolj razpoznavni element pokrajine in njenega razvoja žal večjega zanimanja geografov tokrat niso pritegnila. Le A. Černe in S. Kušar predstavljata funkcijsko kategorizacijo centralnih naselij v pet skupin od mikrolokalnih do regionalnega središča Murske Sobote. V regionalnem pogledu izstopa koncentracija centralnih naselij v nižinskem svetu ob glavnih prometnicah. Celostno regionalno razvojno podobo regije dopolnjuje tudi prispevek B. Pavlina o prodajnih cenah bivalnih nepremičnin, o trgovanju z bivalnimi nepremičninami in nakupih tujcev ter o gibanju cen stanovanj in družinskih hiš. Cena stanovanj je v Pomurju najnižja v Sloveniji, zaradi razpoložljivih stavbnih zemljišč pa je odstotek stanovanj v družinskih hišah najvišji. Razvojno zaostajanje Prekmurja izpostavlja tudi M. Ravbar v prispevku o naložbah in ustvarjalnosti in išče razvojne možnosti v investicijah v nove tehnologije. Za oblikovanje gospodarsko uspešnih dejavnosti pa mora Pomurje izpolnjevati določene pogoje. S. Kušar k temu dodaja še svoje videnje razvojnih potencialov Pomurja glede na 24 kazalcev, ki jih je strnil v 6 skupin: prometna mreža, gospodarske cone, urbana mreža, infrastruktura za turizem in rekreacijo, območja naravne in kulturne dediščine ter socialna infrastruktura. Slednja je najmanj razvita, problem pa je tudi neenakomerna razmestitev razvojnih potencialov.

V prispevku »Odziv dnevnih vozačev v Mursko Soboto na izboljšave v javnem potniškem prometu«, ki so jih izvedle posamezne občine, M. Gabrovec, M. Lep in B. Mesarec ugotavljajo sicer pozitivne premike k trajnostni mobilnosti in da »... je bilo na enoto javnega denarja bistveno povečano število potniških kilometrov, opravljenih na trajnostni način ...«. Regionalno razvojno problematiko pa dopolnjuje še T. Vokič v prispevku o rokodelstvu in o regijskem rokodelskem središču v Veržeu.

Monografijo zaključuje skupen seznam uporabljene literature in virov. Čeprav so se avtorji povsem upravičeno osredotočili na recentna razvojna dogajanja, bi bilo glede na monografski značaj publikacije kljub temu koristno prikazati tudi drugo pomembnejšo geografsko literaturo o obravnavani regiji.

Monografija je vsekakor zgleden dosežek slovenske geografije in velik dosežek pomurskih geografov, pomembna je za vsakršno dejavnost, ki se ukvarja z razvojnimi vprašanji te regije. Znanstveno zasnovane in praktično naravnane ter zgledno tehnološko podprte študije z vsebinsko in tehnično kvalitnimi kartografskimi prikazi se lotevajo številnih regionalnorazvojnih vprašanj, seveda tudi v duhu sonaravnega razvoja. Zdi se mi, da sta bila tako samo zborovanje kot tudi izid publikacije v času poglobljene gospodarske in socialne krize v obravnavani regiji ob pravem času. V nasprotju z raznimi vprašljivimi mnenji o vrednosti drobne kmetijske pridelave, o zaposlitvenih in drugih ekonomskih možnostih, o ne-realnih možnostih prekvalifikacij aktivnega prebivalstva, o sprejemljivosti propada industrijskih nosilcev gospodarskega in regionalnega razvoja, o vse odrešujočem turizmu in celo o koristnosti odtujevanja slovenske zemlje in z nezainteresiranostjo za skrajno neugoden demografski razvoj sta prinesla realen pogled in oceno stanja in dogajanj. Zato bi morala monografija »Pomurje, geografski pogledi na pokrajino ob Muri« priti v roke ne le geografom, temveč tudi široki, predvsem pa tudi strokovni javnosti, ki se ukvarja s političnimi, gospodarskimi in regionalnorazvojnimi vprašanji Pomurja.

Mirko Pak